

Шмаленко Юлія

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри психології

Національного університету «Одеська юридична академія»

<https://orcid.org/0000-0003-0806-7907>

ПСИХОЛОГІЧНІ МОДЕЛІ МЕДІАЦІЇ: КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

Анотація. У статті представлено теоретико-методологічний аналіз медіації як об'єкта системно-психологічного дослідження. Актуальність дослідження зумовлена активним упровадженням медіації в Україні в судову систему, бізнес-практику й соціальну сферу, що потребує глибокого наукового осмислення психологічних аспектів цього феномена. Обґрунтовано доцільність застосування системного підходу до вивчення професійної діяльності медіатора як методологічної основи для подолання фрагментарності наявних теоретичних моделей. Проаналізовано чотири основні психологічні моделі медіації: трансформативну, фасилітаивну, інтегративну та наративну медіацію. Виявлено їх методологічні обмеження: односторонність фокусу, недостатню увагу до особистості медіатора, відсутність інтеграції різних рівнів аналізу. Розкрито принципи системного підходу (цілісності, структурності, ієрархічності, множинності описів, динамічності, детермінізму) і їх застосування до дослідження медіації. Розроблено багаторівневу модель медіації як системного психологічного феномена, що включає макрорівень (соціально-інституціональний), мезорівень (організаційний), мікрорівень (процесуальний) і суб'єктний рівень (індивідуально-психологічний). Установлено, що ці рівні перебувають у відносинах взаємодетермінації, створюючи складну систему прямих і зворотних зв'язків. Визначено, що системно-психологічний підхід дає змогу інтегрувати особистісні детермінанти (когнітивно-інтелектуальні, емоційно-регулятивні, комунікативні характеристики) та процесуальні механізми (когнітивні, емоційно-регулятивні, комунікативні, стратегічно-тактичні) діяльності медіатора в єдину концептуальну модель. Результати дослідження створюють методологічну основу для розробки системно-психологічної концепції професійної діяльності медіатора, емпіричного вивчення факторів її ефективності й розробки науково обґрунтованих програм підготовки медіаторів в Україні.

Ключові слова: медіація, системний підхід, професійна діяльність медіатора, особистісні детермінанти, багаторівнева модель медіації, психологія конфлікту.

Shmalenko Yulia

Candidate of Political Science, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Psychology

National University "Odesa Law Academy"

<https://orcid.org/0000-0003-0806-7907>

PSYCHOLOGICAL MODELS OF MEDIATION: CRITICAL ANALYSIS AND RATIONALE FOR A SYSTEMS APPROACH

Abstract. The paper presents a theoretical and methodological analysis of mediation as an object of systemic psychological research. The relevance of the study is determined by the active implementation of mediation in Ukraine's judicial system, business practice, and social sphere, which requires a deep scientific understanding of the psychological aspects of this phenomenon. The expediency of applying a systemic approach to studying the professional activity of a mediator as a methodological basis for overcoming the fragmentation of existing theoretical models is substantiated. Four main psychological models of mediation are analyzed: the transformative model, the facilitative model, the integrative model, and the narrative mediation. Their methodological limitations are revealed: one-sidedness of focus, insufficient attention to the mediator's personality, and lack of integration of different levels of analysis. The principles of the systemic approach (integrity, structurality, hierarchy, multiplicity of descriptions, dynamism, determinism) and their application to mediation research are disclosed. A multilevel model of mediation as a systemic psychological phenomenon has been developed, including the macro-level (socio-institutional),

meso-level (organizational), micro-level (procedural), and subject level (individual-psychological). It is established that these levels are in relationships of mutual determination, creating a complex system of direct and feedback connections. It is determined that the systemic psychological approach allows integrating personal determinants (cognitive-intellectual, emotional-regulatory, communicative characteristics) and procedural mechanisms (cognitive, emotional-regulatory, communicative, strategic-tactical) of the mediator's activity into a unified conceptual model. The research results create a methodological basis for developing a systemic psychological concept of mediator's professional activity, empirical study of its effectiveness factors, and development of scientifically grounded training programs for mediators in Ukraine. The study emphasizes the need for interdisciplinary integration combining psychological, legal, sociological, and pedagogical research to achieve a holistic understanding of mediation.

Keywords: mediation, systems approach, mediator's professional activity, personality determinants, multilevel model of mediation, conflict psychology.

Постановка проблеми та аналіз досліджень.

В умовах зростання конфліктності в різних сферах суспільного життя особливої актуальності набуває розвиток альтернативних методів урегулювання спорів, серед яких медіація посідає провідне місце. Медіація як процес добровільного врегулювання конфлікту за участю нейтрального третього боку активно впроваджується в Україні в судову систему, бізнес-практику, соціальну сферу [4; 6; 17]. Аналіз сучасного стану інституціоналізації медіації в Україні свідчить про прогресивний розвиток цього інституту, що потребує глибокого наукового осмислення його психологічних аспектів [5; 8; 12]. Проте, незважаючи на практичну затребуваність та активне впровадження медіаційних практик, психологічні аспекти медіації залишаються недостатньо дослідженими, особливо в контексті української наукової традиції.

Аналіз наукової літератури свідчить про наявність різних теоретичних підходів до розуміння медіації та її моделей [1; 7; 10; 14]. Зарубіжні дослідники розробили кілька впливових концепцій медіації: трансформативну модель, що акцентує на особистісному зростанні сторін конфлікту [3; 19]; фасилітативну модель, що підкреслює роль медіатора як фасилітатора комунікації [20]; інтегративну модель, що поєднує різні підходи [21]; наративну медіацію, що фокусується на переоповіданні конфліктної історії [23]. Дослідники відзначають також гуманістичний підхід до медіації як трансформативної подорожі миротворчості [22]. Кожна із цих моделей має свої сильні сторони, проте всі вони характеризуються певною односторонністю, зосереджуючись або на процесуальних аспектах, або на результатах медіації, не враховуючи системної взаємодії особистості медіатора, процесуальних механізмів і контекстуальних факторів.

Вітчизняні дослідження медіації представлені переважно в правовому й соціологічному дис-

курсах [4; 6; 11; 13], тоді як психологічні дослідження залишаються фрагментарними. Як зазначають дослідники, поняття медіації та підходи до його трактування в сучасному науковому дискурсі потребують подальшого опрацювання [9]. Аналіз історичних передумов упровадження медіації в Україні та перспектив розвитку цього інституту [8; 12; 18] показує необхідність створення наукового підґрунтя для його функціонування. Психологічні засади медіації як посередництва у вирішенні конфліктів починають привертати увагу дослідників [2], проте особливо дефіцитними залишаються дослідження, що аналізують медіацію як системний психологічний феномен, який включає множинні рівні організації та детермінації.

Системний підхід у психології [15; 16] надає методологічну основу для цілісного вивчення складних психологічних явищ через виявлення їх структури, функцій, взаємозв'язків компонентів і закономірностей розвитку. Застосування системного підходу до дослідження медіації дає змогу подолати фрагментарність наявних теоретичних моделей і створити інтегративну концепцію, яка враховує багаторівневу природу цього феномена, що особливо важливо в контексті сучасного розвитку медіації в Україні, де формування теоретичних засад і механізмів її здійснення потребує наукового обґрунтування [14].

Мета статті – здійснити теоретико-методологічний аналіз медіації як об'єкта системно-психологічного дослідження й обґрунтувати доцільність застосування системного підходу до вивчення професійної діяльності медіатора.

Виклад основного матеріалу. Систематизація наукової літератури дала змогу виділити чотири основні психологічні моделі медіації, кожна з яких пропонує специфічне розуміння суті медіаційного процесу та ролі медіатора. Трансформативна модель Буша й Фолджера розглядає медіацію як процес трансформації особистості учасників кон-

флікту через два ключові механізми: посилення суб'єктності учасників і взаємне визнання їхніх позицій [3; 19]. Головною метою трансформативної медіації є не досягнення угоди, а особистісне зростання сторін, розвиток їхньої здатності до самовизначення та взаємного визнання. Медіатор виступає як фасилітатор трансформаційних змін, що сприяє створенню умов для особистісного розвитку учасників конфлікту. Дослідники підкреслюють, що трансформативна медіація являє собою гуманістичну подорож миротворчості, де акцент робиться на процесі, а не лише на результаті [22].

Сильні сторони трансформативної моделі полягають у глибокому розумінні психологічних аспектів конфлікту, акценті на довгострокових позитивних змінах, етичній орієнтації на розвиток особистості. Проте модель має й певні обмеження, які вказують на необхідність інтеграції трансформативного підходу з іншими теоретичними перспективами.

Фасилітативна модель визначає медіацію як структурований процес фасилітації комунікації між сторонами конфлікту [20]. Головна функція медіатора в цій моделі – створення умов для конструктивного діалогу, управління процесом комунікації, але невтручання в зміст обговорення. Медіатор допомагає сторонам самостійно знайти рішення через покращення якості їхньої комунікації, що особливо важливо в контексті сімейної медіації, де збереження відносин між сторонами має критичне значення. Модель характеризується чіткою структурою медіаційного процесу, конкретними комунікативними техніками, збереженням автономії сторін у прийнятті рішень і широкою застосовністю в різних типах конфліктів. Водночас фасилітативна модель приділяє недостатньо уваги особистісним характеристикам медіатора, має обмежене розуміння емоційних і когнітивних процесів, що вказує на необхідність доповнення процесуального фокусу увагою до психологічних характеристик учасників медіації.

Інтегративна модель намагається поєднати різні підходи до медіації, визначаючи її як багатовимірний процес, що включає когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти [21]. Основна спрямованість цього підходу передбачає використання медіатором широкого спектра стратегій залежно від особливостей конфлікту, сторін і контексту. Модель підкреслює важливість гнучкості й адаптивності медіатора, що особливо актуально в контексті різноманітності конфліктних ситуацій, із якими стикається сучасний медіатор. Силь-

ними сторонами інтегративної моделі є визнання складності й варіативності медіаційного процесу, інтеграція різних теоретичних перспектив, акцент на індивідуалізації підходу до кожної конкретної ситуації. Проте інтегративна модель також має обмеження: еклектичність, відсутність чітких критеріїв вибору стратегій, складність навчання медіаторів через багатоваріантність підходів, що ускладнюють як емпіричну перевірку моделі, так і її практичне застосування в підготовці медіаторів.

Наративна медіація, базуючись на постмодерністській філософії та наративній терапії, розглядає конфлікт як наслідок домінуючих конфліктних наративів (історій), які сторони розповідають про себе й одне одного [23]. Мета медіатора в цій моделі – сприяти створенню альтернативних, більш конструктивних наративів через деконструкцію проблемних історій і виявлення унікальних епізодів співпраці. Наративний підхід характеризується глибоким розумінням ролі мови та смислів у конфлікті, творчим підходом до переосмислення ситуації, акцентом на культурному контексті. Разом із тим філософська складність підходу, обмежена застосовність до конфліктів з конкретними матеріальними інтересами, потреба в спеціальній підготовці медіаторів у наративних практиках, недостатня увага до особистісних характеристик медіатора знижує можливості широкого впровадження наративного підходу в практику медіації.

Аналіз цих чотирьох моделей медіації виявляє загальні методологічні обмеження, що вказують на необхідність нового теоретичного підходу. По-перше, кожна модель акцентує на одному аспекті медіації (процес, результат, трансформація, наратив), ігноруючи інші виміри цього складного феномена. По-друге, більшість моделей фокусуються на процесі й техніках, але не розглядають систематично, які особистісні характеристики медіатора забезпечують ефективність застосування цих технік. По-третє, моделі не пропонують цілісного бачення взаємозв'язків між особистістю медіатора, процесуальними механізмами, характеристиками сторін і контекстуальними факторами. По-четверте, більшість моделей має переважно теоретичний або описовий характер, бракує емпіричних досліджень їх ефективності в різних контекстах.

Зазначені обмеження вказують на необхідність нового методологічного підходу до дослідження медіації, який би дав змогу інтегрувати різні аспекти в цілісну концептуальну модель. Таким

підходом може стати системний підхід у психології, що базується на розумінні психічних явищ як складних систем, що характеризуються певними властивостями та закономірностями функціонування [15; 16]. Системний підхід у психології передбачає розгляд об'єкта дослідження через призму кількох ключових принципів, кожен із яких розкриває специфічні аспекти системної організації феномену.

Принцип цілісності передбачає розгляд об'єкта як єдиного цілого, властивості якого не зводяться до простої суми властивостей його частин. Застосовуючи цей принцип до медіації, ми розглядаємо її не як сукупність окремих технік чи послідовність етапів, а як цілісний процес взаємодії, якість якого визначається інтеграцією особистості медіатора, процесуальних механізмів, характеристик сторін і контекстуальних факторів, що дає змогу зрозуміти, чому одні й ті самі техніки можуть давати різні результати залежно від того, хто й у якому контексті їх застосовує.

Принцип структурності вимагає виявлення структури системи – сукупності елементів і зв'язків між ними. Медіація як система включає кілька підсистем: особистість медіатора з її когнітивними, емоційними, комунікативними характеристиками; процесуальні механізми, що включають когнітивні, емоційно-регулятивні, комунікативні, стратегічно-тактичні компоненти; сторони конфлікту з їх позиціями, інтересами, емоціями; контекст, що визначається типом конфлікту, культурними нормами, організаційними умовами. Розуміння структури системи медіації дає змогу виявити ключові компоненти, що детермінують її ефективність.

Принцип ієрархічності вказує на наявність різних рівнів організації системи, кожен із яких має свою специфіку та закономірності. Медіація може аналізуватися на кількох рівнях: суб'єктному, що стосується особистості медіатора; мікрорівні, що включає окрему медіаційну сесію; мезорівні, що охоплює серію медіацій або програму медіації в організації; макрорівні, де медіація розглядається як соціальний інститут. Ієрархічна організація медіації вказує на необхідність багаторівневого аналізу цього феномена.

Принцип множинності описів передбачає можливість і необхідність розгляду системи з різних точок зору, у різних аспектах. Медіацію можна описувати в термінах особистісних властивостей медіатора, процесуальних механізмів, результатів, задоволеності сторін, соціальних ефектів; кожен опис виявляє специфічні аспекти

феномену та збагачує загальне розуміння, що дає змогу уникнути однобокості теоретичних моделей і створити багатовимірне уявлення про медіацію.

Принцип динамічності наголошує на процесуальному, змінному характері системи, її розвитку в часі. Медіація є динамічним процесом, що розгортається в часі, проходить певні фази, характеризується змінами емоційного стану сторін, трансформацією їхнього розуміння конфлікту. Крім того, сам медіатор розвивається професійно, набуваючи досвід і вдосконалюючи свої навички, що змінює якість його діяльності. Розуміння динамічної природи медіації є необхідним для адекватного дослідження цього феномена.

Принцип детермінізму вимагає виявлення причинно-наслідкових зв'язків у системі. У медіації важливо розуміти, як особистісні характеристики медіатора впливають на використання процесуальних механізмів, як процесуальні механізми впливають на результати медіації, які фактори детермінують ефективність медіації в різних контекстах, що дає змогу не просто описувати медіацію, а пояснювати механізми її функціонування.

Застосування системного підходу до дослідження медіації дає кілька важливих переваг порівняно з наявними теоретичними моделями. По-перше, забезпечується цілісність розуміння через можливість інтегрувати різні теоретичні перспективи (особистісну, процесуальну, результативну) у єдину концептуальну модель. По-друге, реалізується багаторівневість аналізу, що дає можливість вивчати медіацію на різних рівнях організації – від індивідуально-психологічного до соціально-інституціонального. По-третє, виявляються взаємозв'язки між різними компонентами системи (особистість медіатора, процесуальні механізми, характеристики сторін, контекст). По-четверте, забезпечується пояснювальна потужність через виявлення причинно-наслідкових зв'язків. По-п'яте, з'являється можливість прогнозувати результати медіації на основі знання про конфігурацію факторів у конкретній ситуації. По-шосте, створюється основа для практичної застосовності через можливість розробляти науково обґрунтовані рекомендації щодо професійного відбору, навчання та супервізії медіаторів.

На основі принципів системного підходу ми розробили багаторівневу модель медіації як системного психологічного феномена, що включає чотири рівні аналізу, кожен із яких має свою специфіку й робить унікальний внесок у розуміння

медіації. Макрорівень (соціально-інституціональний) включає медіацію як соціальний інститут, що функціонує в певному культурно-історичному контексті. На цьому рівні аналізуються соціальні функції медіації, зокрема її роль як альтернативи судовому розгляду, засобу зменшення конфліктності в суспільстві, інструмента розвитку культури діалогу. Важливим аспектом макрорівня є нормативно-правова регуляція медіації, що визначає рамкові умови її функціонування [4; 6; 11; 13]. Суспільні уявлення й очікування щодо медіації формують соціальний контекст сприйняття цієї практики та впливають на готовність людей звертатися до медіації. Культурні особливості сприйняття конфлікту та його врегулювання, що є специфічними для української культури [17], визначають форми й методи медіаційної практики. Інституціональні форми організації медіації (судова, приватна, корпоративна) створюють різні умови для реалізації медіаційного процесу.

Мезорівень (організаційний) стосується медіації в конкретному організаційному контексті та включає аналіз організаційних умов здійснення медіації, таких як центр медіації, судова програма, корпоративна служба. На цьому рівні важливе значення мають стандарти й процедури медіації, що визначають професійні норми діяльності медіатора. Система підготовки та супервізії медіаторів, що формується на організаційному рівні, забезпечує якість медіаційних послуг. Взаємодія медіації з іншими організаційними процесами визначає її інтеграцію в загальну систему управління конфліктами. Організаційна культура та її вплив на медіацію створюють специфічний контекст для реалізації медіаційних практик, що може як сприяти, так і перешкоджати ефективності медіації.

Мікрорівень (процесуальний) включає конкретну медіаційну сесію або серію сесій і фокусується на безпосередній динаміці медіаційного процесу. На цьому рівні аналізуються етапи медіаційного процесу, що включають підготовку, відкриття медіації, вивчення позицій сторін, виявлення інтересів і потреб, генерування варіантів рішень, вироблення угоди. Взаємодія медіатора зі сторонами конфлікту характеризується специфічною динамікою комунікації, емоційного обміну, когнітивної переробки інформації. Процесуальні механізми медіації реалізуються через когнітивні операції (аналіз ситуації, перефразування, генерування альтернатив), емоційно-регулятивні механізми (управління власними емоціями й емоціями сторін), комунікативні механізми (активне

слухання, фасилітація діалогу), стратегічно-тактичні механізми (планування процесу, адаптація до ситуації). Динаміка емоційного стану сторін протягом медіації є важливим індикатором ефективності процесу. Трансформація розуміння конфлікту сторонами, що відбувається в процесі медіації, відображає глибину когнітивної переробки ситуації. Вироблення та фіксація угоди є кульмінацією медіаційного процесу, що інтегрує всі попередні етапи.

Суб'єктний рівень (індивідуально-психологічний) фокусується на особистості медіатора як ключового суб'єкта медіаційного процесу. На цьому рівні аналізуються базові особистісні властивості медіатора, що включають темперамент, характер, здібності, які створюють фундамент для професійної діяльності. Когнітивно-інтелектуальні характеристики, такі як інтелект, когнітивні стилі, креативність, визначають здатність медіатора до аналізу складних конфліктних ситуацій і генерування інноваційних рішень. Емоційно-регулятивні якості, що включають емоційний інтелект, емпатію, стресостійкість, саморегуляцію, є критично важливими для роботи з емоційно напруженими ситуаціями. Комунікативні характеристики, зокрема комунікативна компетентність, толерантність, асертивність, забезпечують якість взаємодії медіатора зі сторонами конфлікту. Ціннісно-мотиваційна сфера, що включає професійну мотивацію, цінності, етичні принципи, визначає спрямованість діяльності медіатора та його стійкість до професійних викликів. Рефлексивність і здатність до професійного розвитку забезпечують постійне вдосконалення професійних компетентностей медіатора.

Чотири рівні медіації не є ізольованими, а знаходяться у відносинах взаємодетермінації, що створює складну систему прямих і зворотних зв'язків. Макрорівень створює рамкові умови для функціонування медіації на нижчих рівнях через законодавче регулювання, соціальні норми, культурні традиції. Мезорівень конкретизує ці умови у формі організаційних стандартів і процедур, що безпосередньо впливають на те, як здійснюється медіація в конкретному організаційному контексті. Мікрорівень реалізує медіацію як конкретний процес взаємодії, де втілюються організаційні стандарти й соціальні очікування. Суб'єктний рівень забезпечує якість цього процесу через особистість медіатора, її професійні й особистісні характеристики.

Особливого значення набуває системний підхід у контексті розвитку медіації в Україні. Як

показують дослідження, інституціоналізація медіації в Україні перебуває на етапі активного становлення [5; 8; 12; 17], що потребує наукового обґрунтування всіх рівнів цього процесу. На макрорівні необхідна розробка науково обґрунтованої державної політики у сфері медіації, що враховує культурні особливості українського суспільства. На мезорівні потрібне створення організаційних стандартів медіації, що відповідають міжнародним стандартам і враховують специфіку української правової системи. На мікрорівні необхідна адаптація процесуальних моделей медіації до особливостей українських конфліктів. Суб'єктний рівень передбачає розроблення системи підготовки медіаторів, що враховує психологічні особливості українських фахівців.

Висновки. Аналіз сучасних психологічних теорій медіації (трансформативної моделі, фасилітативної моделі, інтегративної моделі, нарративної медіації) виявив їх обмеження, що вказують на необхідність нового методологічного підходу, який би забезпечив цілісне розуміння медіації як складного психологічного феномена, що особливо актуально в контексті розвитку медіації в Україні.

Обґрунтовано доцільність застосування системного підходу до дослідження медіації. Принципи системного підходу (цілісності, структурності, ієрархічності, множинності описів, динамічності, детермінізму) дають змогу інтегрувати різні теоретичні перспективи, виявити багаторівневу організацію медіації, установити взаємозв'язки між компонентами системи та пояснити механізми ефективності медіації. Системний підхід надає методологічну основу для

подолання фрагментарності наявних теорій і створення інтегративної концепції професійної діяльності медіатора, що враховує як особистісні детермінанти, так і процесуальні механізми медіації.

Розроблено багаторівневу модель медіації як системного психологічного феномена, що включає чотири рівні аналізу: макрорівень (медіація як соціальний інститут у культурно-історичному контексті), мезорівень (організаційний контекст медіації), мікрорівень (конкретний медіаційний процес) і суб'єктний рівень (особистість медіатора). Установлено, що ці рівні утворюють систему взаємної детермінації: вищі рівні створюють рамкові умови для нижчих, а нижчі впливають на трансформацію вищих через механізми зворотного зв'язку. Розуміння багаторівневої природи медіації є необхідним для адекватного дослідження цього феномена та розробки ефективних стратегій його розвитку в Україні.

Системний підхід до дослідження медіації дає змогу визначити перспективні напрями міждисциплінарного співробітництва. Психологічне дослідження медіації потребує інтеграції з юридичними дослідженнями для розуміння правових рамок медіації [4; 6; 11], із соціологічними дослідженнями для аналізу соціального контексту медіації [17], із педагогічними дослідженнями для розробки ефективних програм навчання медіаторів, з управлінськими дослідженнями для створення організаційних моделей упровадження медіації. Така міждисциплінарна інтеграція на основі системного підходу забезпечить цілісне розуміння медіації як складного соціально-психологічного феномена.

Список використаних джерел

1. Біцай А.В. Моделі медіації у світі та перспективи для України. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 85–89.
2. Бондаренко Л.О., Прокодячик С.С. Психологічні засади медіації як посередництва у вирішенні конфліктів. *Особистість, суспільство, війна* : тези доп. учасників Міжнар. психолог. форуму (м. Харків, Україна, 26 квіт. 2024 р.). Харків : ХНУВС, 2024. С. 50–53.
3. Буш Р., Бэрок А., Фолджер Д.П. Що може медіація. Трансформативний підхід до конфлікту / пер. з англ. Київ, 2007. 264 с.
4. Василів С., Добрянська І. Поняття та основи правового регулювання інституту медіації: український та зарубіжний досвід. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. Т. 10. № 4(40). С. 437–442. DOI: 10.23939/law2023.40.437.
5. Денисова Р. О. Інститут медіації в Україні (національно-історичний аспект). *Теорія і практика правознавства*. 2018. Вип. 1(13). DOI: 10.21564/2225-6555.2018.13.126194.
6. Довгань В.М., Боднарчук О.І. Становлення та перспективи розвитку інституту медіації в Україні як одного із видів альтернативного вирішення господарських спорів. *Нове українське право*. 2022. Вип. 1. С. 132–136. DOI: 10.51989/NUL.2022.1.20.
7. Кармаза О. Інститут медіації: основні концепції розвитку. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 24–28.
8. Карпенко Р.В. Історичні передумови впровадження медіації в Україні та інших державах. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 28–36. DOI: 10.32849/2663-5313/2020.4.05.

9. Кірдан О. Поняття «медіація» та підходи до його трактування у сучасному науковому дискурсі. *Педагогічний часопис Волині*. 2019. № 2. С. 12–20. DOI: 10.29038/2415-8143-2019-02-12-20.
10. Левченко Д., Окунев І., Поліщук В. Аналіз наукових підходів до визначення поняття та моделей медіації як процедури вирішення конфліктів. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2025. № 1(77). С. 345–352. DOI:10.3173/2/2663-2209-2025-77-345-352.
11. Мазаракі Н.А. Медіація в Україні: теорія та практика : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 276 с.
12. Махова Л.О., Виприцький А.О. Історія міжнародного розвитку та сучасний стан інституту медіації в Україні. *Право і суспільство*. 2018. № 5. Частина 2. С. 241–247.
13. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол. : Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський та ін. ; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.
14. Подковенко Т. Моделі медіації та механізм її здійснення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 3. С. 12–20. DOI:10.35774/app2020.03.012.
15. Рибалка В.В. Методологічні проблеми наукової психології : посібник. Київ : ІПОД НАПН України, 2017. 160 с.
16. Циба В. Т. Теоретичні засади соціальної психології: системний підхід : монографія. Київ : Університет «Україна», 2011. 359 с.
17. Шмаленко Ю., Єнін М., Мельник Л. Інституціоналізація медіації в Україні: ключові етапи, сучасний стан та перспективи. *Соціологічні Студії*. 2023. № 2(23). С. 6–12. DOI: 10.29038/2306-3971-2023-02-11-11.
18. Явор А.О. Закономірності розвитку сімейної медіації у зарубіжних країнах та в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 1. С. 47–53. DOI: 10.24144/2788-6018.2021.01.9.
19. Folger J., Bush R.A.B. Transformative Mediation: A Self-Assessment. *International Journal of Conflict Engagement and Resolution*. 2014. Vol. 2. №. 1. P. 20–34. URL: <https://www.jstor.org/stable/26928945>.
20. Haynes J.M. The Fundamentals of Family Mediation. Albany, NY : State University of New York Press, 1994. 286 p.
21. Kressel K. The Strategic Style in Mediation. *Conflict Resolution Quarterly*. 2007. Vol. 24. № 3. P. 251–283. DOI: 10.1002/crq.174.
22. Umbreit M.S. Humanistic mediation: A transformative journey of peacemaking. *Mediation Quarterly*. 1997. № 14. P. 201–213. DOI: 10.1002/crq.3900140305.
23. Winslade J., Monk G. Narrative Mediation: A New Approach to Conflict Resolution. San Francisco : Jossey-Bass, 2000. 304 p.

Дата надходження статті: 27.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025